

SERIA
z paragrafem

PRAWO KONSTYTUCYJNE

WYBÓR AKTÓW PRAWNYCH

---

wybór i wprowadzenie
Krzysztof Grajewski

Oficyna

a Wolters Kluwer business

2009
EDYCJA 1

PRAWO KONSTYTUCYJNE
WYBÓR AKTÓW PRAWNYCH

Prawo jest na naszej stronie!

www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

PRAWO KONSTYTUCYJNE

WYBÓR AKTÓW PRAWNYCH

---

wybór i wprowadzenie
Krzysztof Grajewski

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2009

Stan prawny na 1 lutego 2009 r.

Redaktor prowadzący:
Małgorzata Buczna

Skład, łamanie:
Faktoria Wyrazu Sp. z o.o.

Korekta:
Faktoria Wyrazu Sp. z o.o.

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2009

ISBN: 978-83-7601-614-6

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00

31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00

e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

www.wolterskluger.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wprowadzenie	9
ROZDZIAŁ I	
KONSTITUCJA RP	11
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.	11
ROZDZIAŁ II	
STATUS PRAWNY JEDNOSTKI.....	65
1. Międzynarodowa ochrona praw człowieka.....	65
Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.	65
Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku	85
Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.	91
Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2.	103
Protokół Nr 1 i Nr 4 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzony w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. oraz sporządzony w Strasburgu dnia 16 września 1963 r.	121
Protokół Nr 6 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci sporządzony w Strasburgu dnia 28 kwietnia 1983 r.	127
Protokół Nr 7 sporządzony dnia 22 listopada 1984 r. w Strasburgu do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	131

2. Prawo polskie	137
Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich	137
Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka.....	143
Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania	151
Ustawa z dnia 5 lipca 1990 r. — Prawo o zgromadzeniach.....	169
Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (<i>wyciąg</i>)	173
Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. — Prawo o stowarzyszeniach (<i>wyciąg</i>)	191
Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim.....	201
Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (<i>wyciąg</i>)	209
 ROZDZIAŁ III	
INSTYTUCJE DEMOKRACJI BEZPOŚREDNIEJ	217
Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym	217
Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym	247
Ustawa z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli.....	273
 ROZDZIAŁ IV	
PRAWO WYBORCZE	279
Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. — Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	279
Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	369
Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. — Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego.....	407
 ROZDZIAŁ V	
SEJM, SENAT I ZGROMADZENIE NARODOWE	459
1. Sejm i Senat — struktura i zasady działania	459
Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. — Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej	459
Ustawa z dnia 21 stycznia 1999 r. o sejmowej komisji śledczej.....	535
Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 listopada 1990 r. — Regulamin Senatu.....	545
2. Status prawny posła i senatora	585
Ustawa z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora.....	585

3. Zgromadzenie Narodowe	611
Uchwała Zgromadzenia narodowego z dnia 6 grudnia 2000 r. — Regulamin Zgromadzenia Narodowego zwołanego w celu złożenia przysięgi przez nowo wybranego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.....	611

ROZDZIAŁ VI

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	613
Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (<i>wyciąg</i>).....	613
Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 marca 2006 r. w sprawie nadania statutu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.....	619

ROZDZIAŁ VII

RADA MINISTRÓW I ADMINISTRACJA RZĄDOWA	623
Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów.....	623
Uchwała Nr 49 Rady Ministrów z dnia 19 marca 2002 r. — Regulamin pracy Rady Ministrów.....	637
Zarządzenie Nr 77 Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 czerwca 2002 r. w sprawie stałego komitetu Rady Ministrów.....	663
Zarządzenie Nr 139 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2007 r. w sprawie nadania statutu Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.....	669
Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (<i>wyciąg</i>).....	671
Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej.....	675

ROZDZIAŁ VIII

SĄDOWNICTWO I PROKURATURA	681
Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa.....	681
Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (<i>wyciąg</i>).....	689
Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. — Prawo o ustroju sądów powszechnych (<i>wyciąg</i>).....	705
Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. — Prawo o ustroju sądów administracyjnych.....	765
Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. — Prawo o ustroju sądów wojskowych (<i>wyciąg</i>).....	777
Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (<i>wyciąg</i>).....	795

ROZDZIAŁ IX

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY	839
Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym	839
Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 października 2006 r. w sprawie Regulaminu Trybunału Konstytucyjnego	859

ROZDZIAŁ X

TRYBUNAŁ STANU	877
Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu	877
Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 6 lipca 1982 r. w sprawie regulaminu czynności Trybunału Stanu	889

ROZDZIAŁ XI

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI	891
Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (<i>wyciąg</i>)	891

ROZDZIAŁ XII

KRAJOWA RADA RADIOFONII I TELEWIZJI ORAZ PUBLICZNA RADIOFONIA I TELEWIZJA	917
Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (<i>wyciąg</i>)	917

ROZDZIAŁ XIII

FINANSE PUBLICZNE	921
Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (<i>wyciąg</i>)	921
Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (<i>wyciąg</i>)	949
Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (<i>wyciąg</i>)	959

ROZDZIAŁ XIV

STANY NADZWYCZAJNE	969
Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (<i>wyciąg</i>)	969
Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (<i>wyciąg</i>)	981
Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (<i>wyciąg</i>)	991

Wprowadzenie

Niniejszy zbiór przepisów zawiera wybór podstawowych uregulowań z zakresu prawa konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej. Należy wyjaśnić, że przy doborze aktów prawnych z jednej strony nie ograniczono się wyłącznie do takich źródeł prawa, które mieszczą się w ich tradycyjnie pojmowanym systemie, wykładanym na wydziałach prawa i administracji szkół wyższych, a z drugiej strony – pominięto przede wszystkim tematykę samorządu terytorialnego, która, znacznie rozszerzona, stanowi przedmiot odrębnego zbioru przepisów. Trzeba również dodać, że zarówno wybór, jak i układ zamieszczonych w książce przepisów są determinowane głównie zakresem aktualnej regulacji konstytucyjnej, a także potrzebami adresatów niniejszej publikacji, wśród których należy wskazać zwłaszcza pracowników administracji rządowej i samorządowej, posłów, senatorów, sędziów sądów powszechnych, administratorów i wojskowych, sędziów Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu, prokuratorów, pracowników wymiaru sprawiedliwości i jednostek prokuratury oraz inne osoby zainteresowane polskimi uregulowaniami ustrojowymi.

W rozdziale I niniejszego opracowania zamieszczono tekst aktualnie obowiązującej konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Rozdział II zawiera akty prawne regulujące problematykę praw i wolności człowieka i obywatela. Na jego treść składają się zarówno akty prawa międzynarodowego wiążące Rzeczpospolitą Polską, jak i ustawodawstwo krajowe, w tym ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich i Rzeczniku Praw Dziecka. W rozdziale III zamieszczono najistotniejsze przepisy odnoszące się do bezpośredniego sprawowania władzy przez suwerena; na treść rozdziału IV zaś składają się teksty wszystkich najważniejszych ustaw regulujących problematykę wyborów do Sejmu, Senatu, Parlamentu Europejskiego oraz wyborów prezydenckich.

W kolejnych rozdziałach zaprezentowano wybór aktów prawnych różnej rangi, regulujących pozycję ustrojową, kompetencje, strukturę i zasady działania najważniejszych organów państwowych. W tej części znajdują się przepisy dotyczące Sejmu, Senatu i Zgromadzenia Narodowego (rozdział V), Prezydenta Rzeczypospolitej (rozdział VI) oraz Rady Ministrów i administracji rządowej (rozdział VII). Rozdział VIII zawiera wybór aktów prawnych określających ustrój władzy sądowniczej, w tym przepisy dotyczące Krajowej Rady Sądownictwa, Sądu Najwyższego, sądownictwa powszechnego i wojskowego oraz jednostek prokuratury. Kolejne rozdziały prezentują uregulowania dotyczące Trybunału Konstytucyjnego (rozdział IX), Trybunału Stanu (rozdział X), Najwyższej Izby Kontroli (rozdział XI) oraz Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (rozdział XII). W rozdziale XIII zawarto podstawowe akty z zakresu finansów

publicznych. Ostatni, XIV rozdział prezentuje natomiast ustawodawstwo regulujące reżim prawny tzw. stanów nadzwyczajnych.

Nie jest możliwe, aby w jednym zbiorze przepisów zamieścić całą obszerną i skomplikowaną materię prawa konstytucyjnego. Tym niemniej pozwalam sobie wyrazić nadzieję, że niniejsza publikacja będzie miała dla Czytelnika zarówno walor poznawczy, jak również okaże się przydatna w codziennej pracy.

Krzysztof Grajewski

KONSTYTUCJA RP

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 2 kwietnia 1997 r.

(Dz. U. Nr 78, poz. 483; sprost. Dz. U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319;
zm.: Dz. U. z 2006 r. Nr 200, poz. 1471)

*W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny,
odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego
i demokratycznego stanowienia o Jej losie,
my, Naród Polski — wszyscy obywatele Rzeczypospolitej,
zarówno wierzący w Boga
będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna,
jak i nie podzielający tej wiary,
a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł,
równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego — Polski,
wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość
okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim
dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach,
nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej,
zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko,
co cenne z ponad tysiącletniego dorobku,
złączeni więzami wspólnoty z naszymi rodakami rozsianymi po świecie,
świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej,
pomni gorzkich doświadczeń z czasów, gdy podstawowe wolności
i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane,
pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie,
a działaniu instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawność,
w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem,*

*ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej
jako prawa podstawowe dla państwa
oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz,
dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości
umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot.
Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali,
wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka,
jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi,
a poszanowanie tych zasad mieli za niewzruszoną podstawę
Rzeczypospolitej Polskiej.*

Rozdział I

Rzeczpospolita

Artykuł 1

Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Artykuł 2

Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Artykuł 3

Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.

Artykuł 4

1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.
2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.

Artykuł 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Artykuł 6

1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

2. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Artykuł 7

Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Artykuł 8

1. Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej.

Artykuł 9

Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

Artykuł 10

1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Artykuł 11

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.
2. Finansowanie partii politycznych jest jawne.

Artykuł 12

Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Artykuł 13

Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Artykuł 14

Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.

Artykuł 15

1. Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej.

2. Zasadniczy podział terytorialny państwa uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze lub kulturowe i zapewniający jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych określa ustawa.

Artykuł 16

1. Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.

2. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przyśługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

Artykuł 17

1. W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.

2. W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu. Samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej.

Artykuł 18

Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 19

Rzeczpospolita Polska specjalną opieką otacza weteranów walk o niepodległość, zwłaszcza inwalidów wojennych.

Artykuł 20

Spoleczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 21

1. Rzeczpospolita Polska chroni własność i prawo dziedziczenia.
2. Wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem.

Artykuł 22

Ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny.

Artykuł 23

Podstawą ustroju rolnego państwa jest gospodarstwo rodzinne. Zasada ta nie narusza postanowień art. 21 i art. 22.

Artykuł 24

Praca znajduje się pod ochroną Rzeczypospolitej Polskiej. Państwo sprawuje nadzór nad warunkami wykonywania pracy.

Artykuł 25

1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.
2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.
3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.
4. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy.
5. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

Artykuł 26

1. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic.
2. Siły Zbrojne zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli.

Artykuł 27

W Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski. Przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych.

Artykuł 28

1. Godłem Rzeczypospolitej Polskiej jest wizerunek orla białego w koronie w czerwonym polu.

2. Barwami Rzeczypospolitej Polskiej są kolory biały i czerwony.

3. Hymnem Rzeczypospolitej Polskiej jest Mazurek Dąbrowskiego.

4. Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej Polskiej podlegają ochronie prawnej.

5. Szczegóły dotyczące godła, barw i hymnu określa ustawa.

Artykuł 29

Stolicą Rzeczypospolitej Polskiej jest Warszawa.

Rozdział II

Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela

Zasady ogólne

Artykuł 30

Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Artykuł 31

1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

3.¹ Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

---

¹ Art. 31 ust. 3 zmieniony przez pkt 1 obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 marca 2001 r. o sprostowaniu błędów (Dz. U. Nr 28, poz. 319).

Artykuł 32

1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Artykuł 33

1. Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym.

2. Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.

Artykuł 34

1. Obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi. Inne przypadki nabycia obywatelstwa polskiego określa ustawa.

2. Obywatel polski nie może utracić obywatelstwa polskiego, chyba że sam się go zrzeknie.

Artykuł 35

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury.

2. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Artykuł 36

Podczas pobytu za granicą obywatel polski ma prawo do opieki ze strony Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 37

1. Kto znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, korzysta z wolności i praw zapewnionych w Konstytucji.

2. Wyjątki od tej zasady, odnoszące się do cudzoziemców, określa ustawa.

Wolności i prawa osobiste

Artykuł 38

Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.

Artykuł 39

Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody.

Artykuł 40

Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.

Artykuł 41

1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

2. Każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.

3. Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.

4. Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny.

5. Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

Artykuł 42

1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.

2. Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.

3. Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

Artykuł 43

Zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości nie podlegają przedawnieniu.

Artykuł 44

Bieg przedawnienia w stosunku do przestępstw, nie ściganych z przyczyn politycznych, popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych lub na ich zlecenie, ulega zawieszeniu do czasu ustania tych przyczyn.

Artykuł 45

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.

Artykuł 46

Przepadek rzeczy może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

Artykuł 47

Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

Artykuł 48

1. Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.

2. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

Artykuł 49

Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenie może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.

Artykuł 50

Zapewnia się nienaruszalność mieszkania. Przeszukanie mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.